



BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ



Rok XIV: 2016

Nr 41 (494)

Data odczytu: 21.12.2016 r.

Data wydania: 21.12.2016 r.

=====

1048. spotkanie

Ryszard Byner

Kalendarz Grudziądzki 2017

Grudziądzkie Towarzystwo Kultury na swoje 40-lecie, przypadające w bieżącym roku, serwuje to, co ma najlepsze i najnowsze – Kalendarz Grudziądzki 2017. To jedyne w swoim rodzaju wydawnictwo regionalne. W lekkiej, przystępnej formie nawiązuje do historii i współczesności miasta. W 21. tomie nie brak opisów frapujących zdarzeń, historii mało znanych lub wręcz przemilczanych.

Po lekturze Kalendarza nie będzie już tajemniczą, nieznaną dotąd w Grudziądzu, sylwetka patrona ulicy w Mniszku – por. Mieczysława Zielińskiego ps. Krych, partyzanta AK zamordowanego wraz z 17 swoimi podwładnymi w Owczarni na Lubelszczyźnie przez grupę partyzantów AL pod dowództwem Bolesława Kaźmiraka ps. Cień. Z kolei dzięki zniesieniu klauzuli „tajne” z akt skomplikowanej, wielowątkowej sprawy, której finał rozegrał się przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Bydgoszczy na sesji wyjazdowej w Grudziądzu, możliwe stało się przedstawienie okoliczności dwóch zamachów na pomnik Wdzięczności na ówczesnym pl. Wolności w 1946 i 1947 r. oraz „egzekucji” w sierpniową noc 1947 r. na obecnej ul. Czarnieckiego.



„Odkurzona” została historia zapomnianej, zniszczonej przez okupanta, tablicy pamiątkowej poświęconej gen. Gustawowi Orlicz-Dreszerowi, przedwojnemu inspektorowi obrony powietrznej państwa, który w swój ostatni lot, zakończony

katastrofą na Bałtyku, wystartował z grudziądzkiego lotniska. Także w katastrofie lotniczej, pod Gandawą, zginął Samuel Halperin, założyciel i twórca potęgi Pe-Pe-Ge, największego w historii miasta zakładu przemysłowego. Gumowy potentat w szczytowym okresie swojego rozwoju zatrudniał ponad 6 tys. pracowników. Oznaczało to, że fabryka przy Tuszewskiej Grobli utrzymywała blisko połowę mieszkańców miasta.

Na przykładzie dziejów kolejnej dzielnicy – Wielkiego i Małego Kuntersztyna, na terenie których wybudowano m.in. słynną fabrykę Pe-Pe-Ge i wielki kompleks koszarowy, przedstawiono zachodzące procesy urbanizacyjne, wchłanianie przez Grudziądz okolicznych osad wiejskich i nadawanie im miejskiego charakteru. W cyklu prezentacji miejscowości w pobliżu Grudziądza, które warto odwiedzić zwracamy uwagę na Nogat – niewielką wioskę w gminie Łasin, znaną już na początku XI w. Dotarł tu, w 1015 r., ze swoimi wojami Bolesław Chrobry.

W przestrzeni dzisiejszego Grudziądza trudno doszukać się świadectwa obecności lub znaków pamięci, że przez kilkaset lat mieszkali tu, obok Polaków i Niemców, także Żydzi. Tymczasem tacy przedstawiciele społeczności żydowskiej, jak m.in. Joseph Herzfeld, Carl Victorius, Aron Bohm, rodziny Kiewe i Jontofshon czy bracia Halperinowie mieli szczególnie wpływ na rozwój miasta, na trwale wpisa- li się w jego historię. Można o tym przeczytać w artykule o wielokulturowym i wielonarodowym Grudziądzu.

Bohaterem jednego z opracowań jest Antoni Czortek, słynny bokser, wice- mistrz Europy, olimpijczyk, wielokrotny mistrz i medalista mistrzostw Polski. Swo- ją wielką karierę rozpoczął w Grudziądzu, w pierwszej połowie lat 30. XX w. Po- tem reprezentował barwy klubów sportowych w Warszawie i Radomiu. Trener Fe- liks Stamm uznał go za najlepszego w historii pięściarza wagi piórkowej. W 1939 r. walczył w obronie Ojczyzny, był poszukiwany przez Niemców, podczas ucieczki został postrzelony w nogę, blisko dwa lata spędził w obozach koncentracyjnych, gdzie musiał występować na ringu.

W kilku rocznikach Kalendarza zamieszczana była historia Teatru Ziemi Pomorskiej. Ostatni odcinek tego cyklu zamyka „nekrolog” zasłużonej placówki teatralnej, która przestała istnieć 30 czerwca 1991 r. Natomiast kontynuowana jest kronika działalności grudziądzkich harcerzy w okresie międzywojennym, presenta- cja patronów ulic miasta i grudziądzkich wydawnictw, a w kolejnym już artykule poświęconym pruskiemu systemowi obronnemu miasta przypomniano interesującą i unikalną baterię artylerii Leśny Dwór, której pozostałości można podziwiać na północnych obrzeżach osiedla Lotnisko.

W Kalendarzu tradycyjnie obecna jest tematyka kawaleryjska. Zaprezen- towano sylwetkę majora Józefa Trenkwalda – komendanta słynnej Szkoły Jazdy w grudziądzkim CWK, jednego z najlepszych jeźdźców, medalisty olimpijskiego z Amsterdamu. Cenne pamiątki po nim jego pasierb Edward Dzieduszycki, zmarły

w tym roku w Kanadzie, przekazał Fundacji na Rzecz Tradycji Jazdy Polskiej. Zamieszczony został również fotoreportaż z dorocznego sierpniowego spotkania kawalerzystów, podczas którego odbyła się m.in. promocja na podporuczników kawalerii ochotniczej. Była to pierwsza taka uroczystość od wybuchu II wojny światowej.

W Kalendarzu przedstawiono sylwetki – ks. Jerzego Kahané, pastora, współzałożyciela polskiej parafii ewangelicko-augsburskiej w Grudziądzu, aresztowanego przez gestapo w 1940 r. i w następnym roku zamordowanego w komorze gazowej oraz lekarza i filozofa, dr. Władysława Biegańskiego, patrona grudziądzkiej lecznicy. Można ponadto przeczytać o: współpracy chóru *Alla camera* ze znanymi zespołami i wybitnymi artystami, dłuższych i rekordowo krótkich próbach przed wspólnym występem oraz perypetiach z partyturą, która nie mogła dotrzeć do Grudziądza, bo ... nie została wysłana, czyli o kulisach koncertów noworocznych w CK Teatr; 40-leciu Grudziądzkiego Towarzystwa Kultury; ciekawej inicjatywie grudziądzkiego Muzeum sprzed pół wieku, którą zainteresowały się inne placówki muzealne w kraju oraz osobiście prof. Stanisław Lorentz, dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie.

Na żałobnych kartach wspomniano zmarłych ostatnio: Czesława Szachnirowskiego, Honorowego Obywatela Grudziądza; Eugeniusza Gryndę – prezesa największej grudziądzkiej Spółdzielni Mieszkaniowej i ALKS Stal – wielokrotnego, drużynowego mistrza Polski w kolarstwie; Lesława Kukawskiego – najwybitniejszego znawcę historii Polskiej Kawalerii.

Bogatą zawartość 21. tomu Kalendarza Grudziądzkiego uzupełniają stałe pozycje: calendarium grudziądzkie i kalendarz ważniejszych imprez kulturalnych, turystycznych i sportowych.

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.